

روانشناسی و کاربرد آن در آموزش

دکتر فریده حمیدی

دانشیار روانشناسی ، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

با همکاری

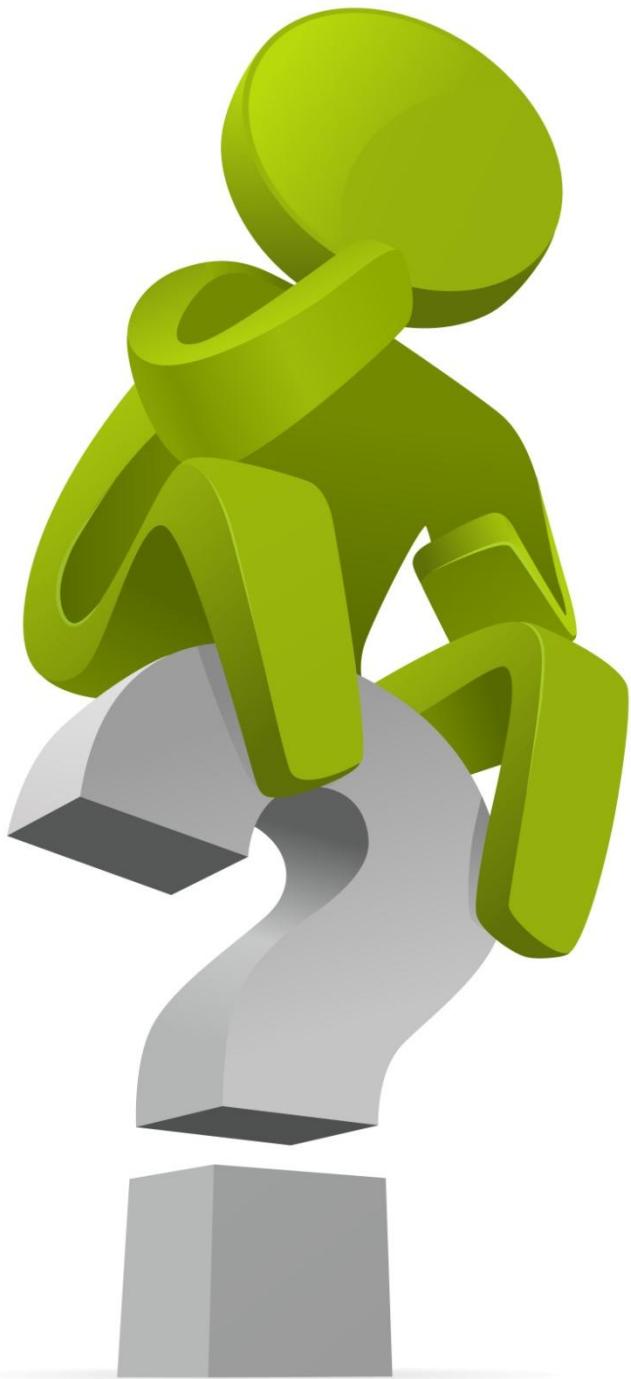
دکتر سارا دازی و خانم زهرا تقی

فصل چهارم

ویژگی های عاطفی - اجتماعی دانش آموزان



سؤال های فصل



- موارد تشابه و تفاوت نظریه اریکسون با فروید چیست؟
- مراحل رشد روانی - اجتماعی اریکسون چه کمکی به معلم در کلاس درس می-کند؟
- هویت در نظریه اریکسون چگونه تبیین شده است؟
- تحول اخلاقی در نظریه های شناختی چگونه تبیین می شود ؟

مراحل رشد روانی - اجتماعی اریکسون

او بدون اینکه در نظریه فروید تغییری ایجاد کند از بعضی جهات نظریه فروید را مورد انتقاد قرار داد:

- تاکید شدید فروید بر بنیادهای جنسی رفتار مورد انتقاد قرار می گیرد و انگیزش ها و نیازهای روانی اجتماعی دیگری نیز معرفی می شوند که به نیروی محرکه رشد و رفتار تبدیل می شوند.
- اریکسون تاکید فروید بر تجارب سال های اولیه و نیروهای ناهشیار را نپذیرفت و از کم توجهی فروید به دوره بزرگسالی انتقاد کرد(اریکسون، ۱۹۸۲).
- نگاه خوش بینانه به سرشت انسان دارد و معتقد است که انسان می تواند با مشکلات مقابله کند.
- رشد شخصیت در طول زندگی اتفاق می افتد.



مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مراحل رشد روانی جنسی فروید

مرحله دهانی: ناحیه دهان و فعالیتهای آن بیشترین اوضاعی حسی را در کودک ایجاد می‌کند. تجارب بدی که باعث تثیت کودک در این مرحله شود احتمالاً به طمع‌کاری و تملک - جویی و پرخاشگری کلامی او می‌انجامد.

تولد تا ۱ سالگی

مرحله مقعدی: نواحی مقعد و مجاری ادرار بیشترین لذت حسی را ایجاد می‌کند. تجارب بدی که سبب تثیت شخص در این مرحله شود احتمالاً به شلختگی، وسوسات در نظافت یا صرفه‌جویی زیاد می‌انجامد. مرحله احیلی: در این مرحله، نواحی تناسلی بیشترین لذت حسی را ایجاد می‌کند. تجارب نامناسبی که باعث تثیت شخص در این مرحله شود احتمالاً سبب ایفای ناقص نقشهای جنسی در آینده می‌شود.

۲ تا ۳ سالگی
۳ تا ۴ سالگی

مرحله اودیپی: کودک، پدر یا مادر از جنس مخالف خود را به عنوان وسیله‌ای برای ارضای حسی تلقی می‌کند و همین سبب احساس رقابت کودک با والد هم‌جنس می‌شود. تجارب ناموفقی که سبب تثیت در این مرحله شود احتمالاً به رقابت طلبی می‌انجامد.

۴ تا ۵ سالگی

مرحله نهفتگی: در این مرحله، کودک عقده اودیپ را به نحوی از طریق همانندسازی با پدر یا مادر حل می‌کند و نیازهای خود را از این طریق ارضاء می‌کند.

۶ تا ۱۱ سالگی

مرحله بلوغ: در این مرحله، گرایش‌های حسی مراحل قبل در هم ادغام می‌شود و تمایلات جنسی بروز می‌کند.

۱۱ تا ۱۴ سالگی

اعتماد در برابر عدم اعتماد. مراقبت کافی و محبت واقعی باعث می‌شود کودک جهان را امن و قابل اعتماد بداند. مراقبت ناکافی و طرد کودک سبب ترس و دودلی او نسبت به جهان می‌شود.

استقلال رأی در برابر شک و تردید. اگر به کودک این امکان داده شود که با راه و روش خود مهارت‌ها یش را به کار گیرد به استقلال رأی دست خواهد یافت. مراقبت بیش از حد یا کمبود آن احتمالاً سبب می‌شود که کودک در توانایی‌های خود برای کنترل خود یا محیط اطراف تردید کند.

ابتکار در برابر احساس گناه. اگر کودک را در انجام فعالیتها آزاد بگذارند و به سؤالات او با صبر و حوصله پاسخ دهند، کودک به حس ابتکار دست خواهد یافت. محدود کردن فعالیتها و پاسخگویی به سؤالات او به نحوی که گویی اسباب زحمت است در کودک احساس گناه ایجاد می‌کند

سازندگی در برابر احساس حقارت. اگر به کودک اجازه داده شود تا کارهایی بکند یا چیزهایی بسازد و در مقابل انجام آنها تشویق شود در او حس سازندگی به وجود می‌آید. محدود کردن فعالیتها و انتقاد از کاری که انجام شده به حس حقارت در او می‌انجامد.

هویت‌یابی در برابر آشفتگی نقش. هنگامی که کودک در شخصیت خود تداوم و یکنواختی را تشخیص می‌دهد، به رغم قرارگرفتن در موقعیتهای مختلف و برخورد با افراد مختلف هویت خود را می‌یابد. عدم توانایی در ایجاد علایم ثابت در ادراک شخصی به آشفتگی نقش می‌انجامد.

مراحل روانی - اجتماعی	سن	نتایج مثبت	نتایج منفی
اعتماد در برابر عدم اعتماد	۱	احساس اعتماد به خود و دیگران، خوشبینی	احساس عدم اعتماد به خود و دیگران، بدبینی
استقلال رأی در برابر تردید و شک	۳-۲	إعمال إراده، كنترل خود، توانايی انتخاب	وجودان بسیار سختگیر، تردید، عدم انعطاف، شرم‌ساري آگاهانه
ابتکار در برابر احساس گناه	۴-۵	لذت از پیشرفت، فعالیت، هدایت و هدف داشتن	احساس گناه از اهداف مورد نظر و پیشرفت‌هایی که در حال تکوین است.
سازندگی در برابر احساس حقارت	دوره نهفتگی	توانایی جذب شدن به کارهای مولد، احساس غرور از اتمام یک کار	احساس ناتوانی و حقارت، ناتوانی در اتمام کار
هویت‌یابی در برابر آشفتگی نقش	نوجوانی	اعتماد به تداوم و یکپارچگی شخصیت، احراز شغل	ناتوانی در ایفای نقش، فقدان معیارهای رفتاری مشخص، احساس غیرطبیعی بودن
صمیمیت در برابر کناره‌جویی	اوایل بزرگسالی	اصمیمیت متقابل، اشتراک در فکر، کار و احساسات	اجتناب از روابط صمیمانه، روابط سطحی
زایندگی در برابر در خود فرورفتگی	اواسط بزرگسالی	توانایی توجه کامل به کار و روابط با دیگران	از دست دادن علاقه به کار، روابط ضعیف با دیگران
كمال در بوابر ناامیدی	اواخر بزرگسالی	احساس معنا و نظم، احساس رضایت از خود و آنچه اتفاق نیفتاده است (سرخوردگی).	ترس از موگ، ناامید از زندگی و آنچه به دست آمده یا آنچه انجام داده است.

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

آیا خودم می‌توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

تولد تا ۱
سالگی
۳-۲ سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله سوم

ابنکار در برابر
احساس گناه

خوب هستم یا بد؟

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

آیا خودم می توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

۱-۳ سالگی
۴-۵ سالگی

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله چهارم

سازندگی در برابر
احساس حقارت

آیا فرد شایسته ای هستم
یا این که بی ارزش هستم؟

مرحله سوم

ابنکار در برابر
احساس گناه

خوب هستم یا بد؟

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

آیا خودم می توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

۱۱-۶ سالگی

۴-۵ سالگی

۳-۲ سالگی

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون



مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله ششم

صمیمیت در برابر
کناره‌جویی

آیا باید زندگی ام را با فرد
دیگری شریک شوم یا به
تنهایی زندگی کنم؟

اوایل بزرگسالی

مرحله پنجم

هویت‌یابی در برابر
آشنازگی نقش

چه کسی هستم و به کجا
می‌روم؟

۱۴-۱۱ سالگی

مرحله چهارم

سازندگی در برابر
احساس حقارت

آیا فرد شایسته ای هستم
یا این که بی ارزش هستم؟

۱۱-۶ سالگی

مرحله سوم

ابنکار در برابر
احساس گناه

خوب هستم یا بد؟

۴-۳ سالگی

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

آیا خودم می‌توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله هفتم

زایندگی در برابر در
خود فرورفتگی

آیا چیز با ارزشی تولید
کردم؟

مرحله ششم

صمیمیت در برابر
کناره‌جویی

آیا باید زندگی ام را با فرد
دیگری شریک شوم یا به
نهایی زندگی کنم؟

مرحله پنجم

هویت‌یابی در برابر
اشتفتگی نقش

چه کسی هستم و به کجا
می‌روم؟

مرحله چهارم

سازندگی در برابر
احساس حقارت

آیا فرد شایسته ای هستم
یا این که بی ارزش هستم؟

مرحله سوم

ابنکار در برابر
احساس گناه

خوب هستم یا بد؟

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

آیا خودم می‌توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

اوایل بزرگسالی

۱۴-۱۱ سالگی

۱۱-۶ سالگی

۴-۳ سالگی

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مرحله هشتم

مرحله هفتم

زایندگی در برابر در
خود فرورفتگی

کمال در برابر ناامیدی

مرحله ششم

صمیمیت در برابر
کناره‌جویی

مرحله پنجم

هویت‌یابی در برابر
آشتفتگی نقش

مرحله چهارم

سازندگی در برابر
احساس حقارت

مرحله سوم

ابنکار در برابر
احساس گناه

مرحله دوم

استقلال رأی در
برابر شک و تردید

مرحله اول

اعتماد/عدم اعتماد

آیا خودم می‌توانم
کارهایی را انجام دهم
یا باید همواره به
دیگران متکی باشم؟

آیا دنیای من قابل
پیش بینی و حامی
است؟

آیا چیزی با ارزشی تولید
کرده‌م؟

آیا چیزی با ارزشی تولید
کردم؟

آیا باید زندگی ام را با فرد
دیگری شریک شوم یا به
نهایی زندگی کنم؟

چه کسی هستم و به کجا
می‌روم؟

آیا فرد شایسته‌ای هستم
یا این که بی ارزش هستم؟

خوب هستم یا بد؟

اوایل بزرگسالی اواسط بزرگسالی اوآخر بزرگسالی

۱۴-۱۱ سالگی

۱۱-۶ سالگی

۴-۳ سالگی

تولد تا ۱
سالگی

مراحل رشد روانی اجتماعی اریکسون

مراحل ۱ تا ۴

- تا حد زیادی توسط دیگران تعیین می شود(والدین، معلمان)

مراحل ۵ تا ۸

- کنترل بیشتر فرد بر محیط

- مسئولیت فردی برای حل بحران در هر مرحله

مرحله ۱: اعتماد در برابر عدم اعتماد

در این مرحله کودکان کاملاً به دیگران وابسته هستند.

اعتماد: زمانی ایجاد می شود که کودک گرمی، تماس، عشق و مراقبت فیزیکی مناسب را دریافت کنند.

عدم اعتماد: از طریق مراقبت نامناسب یا غیرقابل پیش بینی و هم چنین والدین سرد، بی تفاوت و طرد کننده ایجاد می شود.



مرحله دوم: استقلال رأی در برابر شک و تردید

- استقلال رأی: انجام دادن کارها برای دل خودشان
- شک و تردید: والدین بیش از حد حامی یا مسخره کننده ممکن است کودکانی به بار بیاورند که به توانایی های خود تردید دارند و در مورد کارهای شان احساس شرم کنند.



مرحله سوم، ابتکار در برابر احساس گناه

- **ابتكار:** والدين از طريق دادن آزادی برای بازی، استفاده از تخيل و پرسیدن سؤال کودکان خود را تقويت کند.
- **احساس گناه:** در صورتی رخ می دهد که والدين مانع بازی کودکان شوند، آنها را سرزنش کنند یا آنها را از پرسیدن سؤال مايوس کنند.



مرحله چهارم، سازندگی در برابر احساس حقارت



سازندگی: زمانی ایجاد می شود که کودک برای انجام فعالیت های سازنده تحسین شود.

احساس حقارت: زمانی رخ می دهد که تلاش های کودک نامناسب یا آشفته در نظر گرفته شود.

هويت يابي در برابر آشفتگى نقش

- هويت: مسئله اصلی نوجوانان پاسخ دادن به سؤال «من چه کسی هستم؟»

- آشفتگى نقش: زمانی رخ می دهد که نوجوانان از کیستی و هدف خود نامطمئن باشند.



رشد هویت از نظر مارشیا

- مارسیا پس از تحلیل نظریه اریکسون در زمینه هویت تفاوت های فردی در این زمینه را در دو بعد جستجو و تعهد مشخص کرد. جستجو به بررسی بدیل مربوط می شود و تعهد، علاقه فرد به یک هویت و سرسپردگی به شرایط آن است.
- از نظر مارسیا حد جستجو و تعهد هر فرد، وقایت هر فرد را در یکی از چهار وضعیت مشخص می کند: نیل به هویت، هویت دیررس، هویت زودرس و آشفتگی هویت.



مرحله ششم، صمیمیت در مقابل انزوا

- صمیمیت: توانایی تعهد به یک ارتباط بدون از بین رفتن هویت خود
- انزوا: احساس تنها یی و مراقبت نشدن در زندگی



مرحله هفتم، باروری و تولید در مقابل رکود

- **باروری:** علاقه به هدایت نسل بعدی
- **رکود:** زمانی که فرد تنها بر راحتی و نیازهای خودش تمرکز می کند.



مرحله هشتم، وحدت خود در مقابل یأس و نامیدی

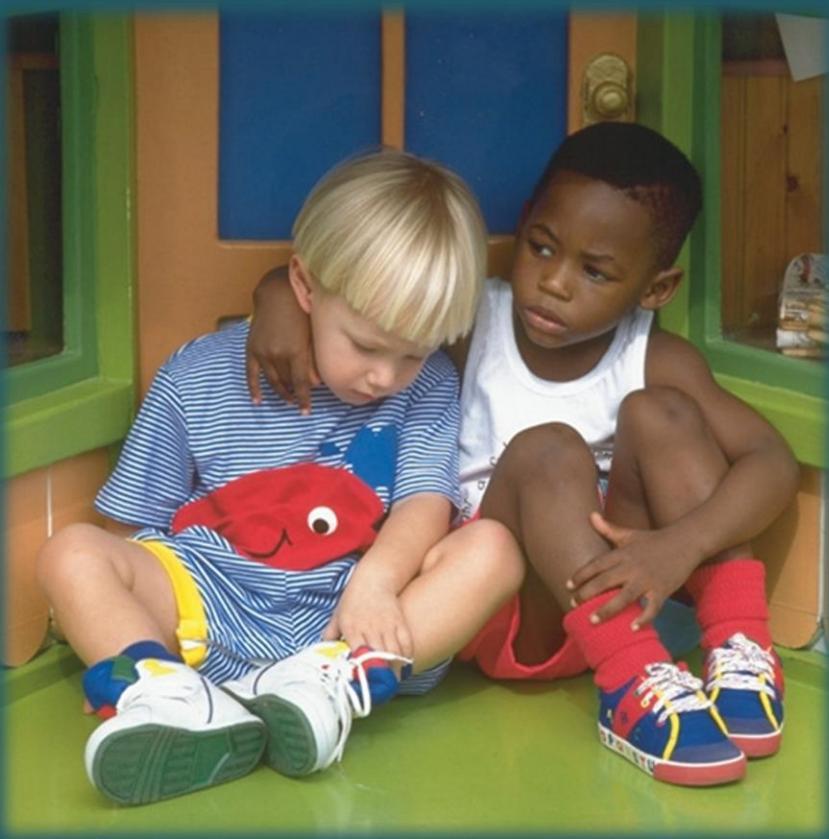
- وحدت خود: زمانی تحول می یابد که فرد زندگی مسئولانه ای کرده باشد.
- نامیدی: زمانی رخ می دهد که فرد از رویدادهای زندگی قبلی خود پیشمان بوده و دچار اندوه و ناراحتی شود.



تحول اخلاقی

□ تحول اخلاقی مستلزم تغییر در افکار، احساسات و رفتارها با توجه به استانداردهای درستی و نادرستی است.

□ این تحول مستلزم ابعاد درون فردی و بین فردی است



تحول اخلاقی - اجتماعی و مضامین تربیتی آن

- نظریه پیاژه در زمینه تحول اخلاقی از نظریه عمومی او در مورد تحول شناخت نشأت می‌گیرد. به نظر او، اخلاق مانند هوش، طی مرحلی رشد می‌کند که تحولی است و به رشد شناختی کودک وابسته است و هر مرحله جدید از تحول شناختی، سطح بالاتری از آگاهی اخلاقی را به دنبال دارد.
- بیشتر تحقیقات انجام شده در زمینه تحول اخلاقی، از روش و نظریه‌های پیاژه و کلبرگ الهام یافته است. هر دو روان‌شناس بر این باورند که دستیابی به تحول شناختی، شرط لازم در تحول اخلاقی است و نحوه گذر از مراحل ابتدایی اخلاقی به مراحل بالاتر، براساس تحول شناختی کودک استوار است.

پیاڑه چنین نتیجه گیری کرد که تحول اخلاقی کودکان در طی دو مرحله صورت می گیرد:

اخلاق دیگرپیرو: کودکان ۴ تا ۷ ساله.

اخلاق خودپیرو: کودکان ۱۰ سال و بزرگ تر.



نظریه قضاؤت های اخلاقی پیاڑه

□ تفکر دیگر پیرو(مطلق گرایی اخلاقی): در کودکان زیر ۷ یا ۸ سال مشاهده می شود:

- این کودکان قوانین و وظایف خود را نسبت به دیگران «موهبت های» غیر قابل تغییر می دانند.
- عدالت چیزی است که صاحبان قدرت آن را درست بنامند.
- تنبیه های صاحبان قدرت همواره به حق است.



- خوب بودن یا بد بودن یک عمل توسط پیامدهای آپشت آن عمل در نظر گرفته نمی شود.
- اعمالی که با این قوانین سازگار نباشند «بد»
- اعمالی که با این قوانین سازگار باشند «خوب»

نظریه قضایت های اخلاقی پیاڑه

□ اخلاق خودپیرو(نسبی گرایی اخلاقی) در کودکان ۱۲ سال به بالا مشاهده می شود:

- کودکان می فهمند که قوانین محصول توافق ها و قراردادهای اجتماعی هستند و در صورتی که اکثر اعضای گروه موافق تغییر آنها باشند می توانند تغییر کنند.
- تنبیه ها باید متناسب جرم باشند و تنبیه هایی که بزرگسالان اعمال می کنند لزوماً منصفانه نیستند.



- آنها هنگام ارزیابی خوبی یا بدی یک عمل انگیزه و ق

تحول و مراحل اخلاقی از دیدگاه کلبرگ

- کالبرگ تغییرات عمدہ‌ای در نظریه پیاژه به وجود آورد و با پذیرفتن مراحل تحول اخلاقی طرح جدیدی از آن داد، اما به چهارچوب نظریه شناختی پیاژه پایبند بود. او در تعیین مراحل تحول اخلاقی براساس تواناییهای شناختی معتقد است که تحول اخلاقی پس از دوازده سالگی ادامه می‌یابد؛ بر همین اساس، معماهایی برای نوجوانان تنظیم می‌کند که پیچیده‌تر از معماهای پیاژه است.
- کلبرگ، اخلاق را با مفهوم عدالت تبیین می‌کند و معتقد است قضاوت‌های اخلاقی کودکان و نوجوانان متضمن برداشت‌های متفاوتی از این مفهوم است. همچنین، درک آنها از عدالت در سطوح مختلف، متفاوت است.



تحقیقات کلبرگ

- کلبرگ در نخستین مرحله تحقیق خود، گروه محدودی از نوجوانان و جوانان پسر را انتخاب کرد که از خانواده‌های طبقه متوسط و در محدوده بین ۱۰ تا ۲۸ سالگی بودند. سپس در یک دوره هجده ساله، هر سه سال یک بار با آنها مصاحبه کرد. کلبرگ بر این اساس، شش جهتگیری متمایز را در تحول اخلاق مشخص کرد و آنها را مبنای مراحل تحول اخلاقی قرار داد و سرانجام برای کسب اطمینان نسبت به صحت نظریه‌اش آزمودنی‌هایی از جوامع دیگر انتخاب کرد.
- کلبرگ همچون پیازه، بر رفتار اخلاقی و آنچه فرد انجام می‌دهد علاقه نشان نمی‌دهد؛ زیرا اعتقاد دارد با مطالعه رفتار فرد، اطلاعاتی درباره میزان رشدیافتگی اخلاقی او به دست نمی‌آید.
 - برای مثال، اگر یک بزرگسال و یک کودک در مقایسه وسوسه دزدیدن یک سیب مقاومت نشان دهند، به رغم همانندی در رفتار، رشدیافتگی اخلاقی آنها می‌تواند از یکدیگر متفاوت باشد و هر یک برای کار خود (برنداشتن سیب) دلایل متفاوتی دارند. این دلایل، نشاندهنده سطوح یا میزان رشدیافتگی اخلاقی فرد است. توجه به دلایل فرد، بیش از توجه به رفتار فرد می‌تواند آموزنده باشد.

تحقیقات کلبرگ

- کلبرگ برای اطلاع از دلایل افراد در توجیه رفتارهایشان، داستانهایی تدوین کرد که هر یک شامل یک معماهی اخلاقی بود، سپس درباره این معماها سؤالهایی می‌کرد تا فرد آنها را استدلال کند؛ بدین ترتیب کلبرگ می‌توانست به میزان رشد قضاوت‌های اخلاقی فرد پی ببرد.



داستان همسر بیمار هاینز

خانمی به نوعی سرطان مبتلا شده و در بستر مرگ افتاده بود. به عقیده پزشکان تنها دارویی که اخیراً توسط یک داروساز ساخته شده بود، می‌توانست جان او را نجات دهد. هزینه ساخت این دارو برای داروساز گران تمام شده بود. اما داروساز ده برابر هزینه ساخت دارو را از مشتری طلب می‌کرد. او برای ساخت دارو ۱۰۰۰ دلار خرج کرده بود، در حالی که مقدار کمی از آن را ۲۰۰ دلار می‌فروخت. همسر این بیمار به هر کسی که می‌توانست سرزد تاشاید این پول را تهیه کند. اما تنها نیمی از آن را که ۱۰۰ دلار بود تهیه کرد.

او به داروساز گفت که همسرش رو به مرگ است و از او تقاضا کرد که یا دارو را ارزانتر بفروشد یا اجازه دهد بقیه پول را بعداً بپردازد. اما داروساز قبول نکرد و گفت که دارو را با زحمت ساخته‌ام و می‌خواهم از این راه پولدار شوم. همسر بیمار ناامید شد و به این فکر افتاد که به شکلی وارد داروخانه شود و دارو را برای همسرش بذدد آیا این مرد باید دارو را بذدد؟

داستان همسر بیمار هاینز

- سوالهایی که در مورد این داستان می‌شود از این قرار است:
- آیا همسر این بیمار باید دارو را بذد؟
- به چه دلیل؟
- کدامیک از این دو موقعیت بدتر است: مُردن همسر یا دزدیدن دارو؟
- آیا دلیل دیگری - جز دوست داشتن همسر - می‌تواند برای دزدی وجود داشته باشد؟
- آیا دزدیدن دارو برای یک بیمار ناآشنا به اندازه دزدیدن دارو برای همسر در چنین موقعیتی درست است؟
- اگر این مرد در حین دزدی دستگیر شود آیا قاضی باید او را محکوم کند و به زندان بفرستد؟
- به چه دلیل؟
- مسئولیت قاضی در قبال جامعه چیست؟

مراحل تحول اخلاقی کلبرگ

کلبرگ با تجزیه و تحلیل پاسخهای آزمودنیها در مورد سؤالهای داستانهای ایش موفق شد مراحل تحول اخلاقی افراد را در سه سطح و شش مرحله به شرح زیر مشخص کند:

سطح اخلاق پیش قراردادی

سطح اخلاق قراردادی

سطح اخلاق فرآقراردادی

کلبرگ برای هر یک از این سطوح، دو مرحله در نظر گرفت و بدین ترتیب، تحول اخلاقی در هر فرد شش مرحله را می‌گذراند. در نظریه کالبرگ، مانند نظریه‌های دیگر، هر مرحله از مرحله قبل پیچیده‌تر و کاملتر و توالی این مراحل در اکثریت افراد یکسان است (کلبی و کلبرگ و لیبرمن، ۱۹۸۳).

سطح اول

سطح پیش قراردادی

مرحله اول: جهت گیری تنبیه و اطاعت کودکان اطاعت می کنند چون بزرگسالان به آنها می گویند اطاعت کنند. تصمیم گیری های اخلاقی انسان ها بر اساس ترس و تنبیه است.

مرحله دوم: فردگرایی، هدف و مبادله

انسان ها علایق خود را دنبال می کنند اما اجازه می دهند دیگران هم همین کار را انجام دهند. آن چه که درست است مستلزم مبادله برابر است.

مرحله سوم: جهت گیری دختر خوب، پسر خوب

انسان ها به عنوان مبنایی برای قضاووت اخلاقی برای راستی، مراقبت و وفاداری به دیگران ارزش قائل هستند.

سطح دوم

سطح قراردادی

مرحله چهارم: سیستم اجتماعی اخلاق قضاووت های اخلاقی بر اساس فهم و نظم اجتماعی، قانون، عدالت و وظیفه بنا شده است.

مرحله پنجم: جهت گیری قرارداد اجتماعی یا سودمندی و حقوق فردی

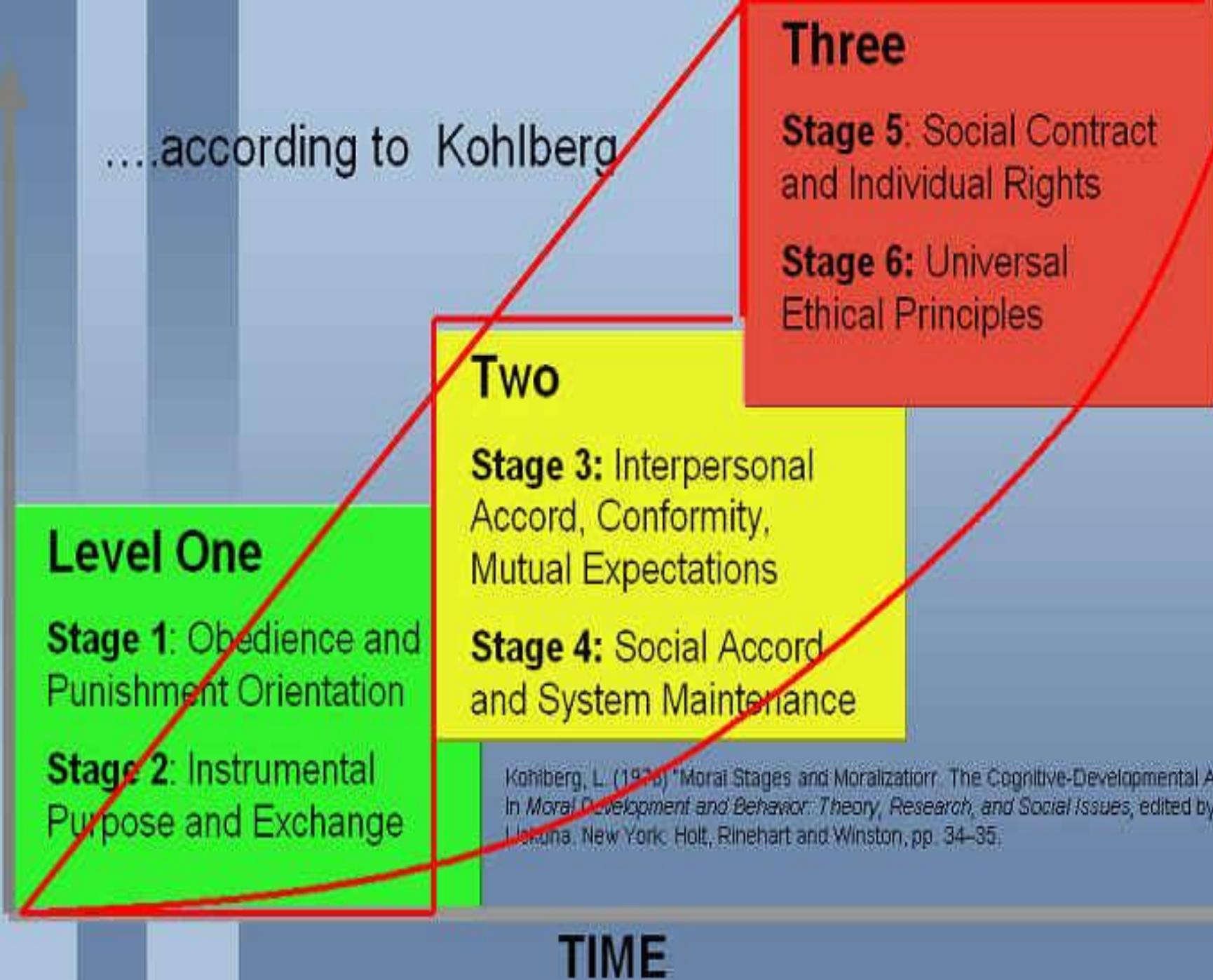
استدلال انسان ها این است که ارزش ها، حقوق و اصول برتر از قانون هستند.

سطح سوم

سطح فراقراردادی

مرحله ششم: اصول اخلاقی جهانی فرد قضاووت های اخلاقی را در خود تحول داده است که بر اساس حقوق انسانی جهانی است. زمانی که فرد با وضعیت دشواری بین قانون و وجودان مواجه می شود، از وجودان شخصی فردی شده خود پیروی می کند.

....according to Kohlberg



Kohlberg, L. (1973) "Moral Stages and Moralization: The Cognitive-Developmental Approach" in *Moral Development and Behavior: Theory, Research, and Social Issues*, edited by T. Lickona. New York: Holt, Rinehart and Winston, pp. 34-35.

محدودیت های نظری و روش شناختی دیدگاه کالبرگ

- گلیگان: کالبرگ بیشتر به بررسی تحول اخلاقی پسران پرداخته است. تحول اخلاقی پسران، بیشتر بر مفهوم عدالت و شکل‌گیری و درونی شدن آن متمرکز است، در حالی که دختران بیشتر به مراقبت از دیگران و مسئولیت‌پذیری و جلب حمایت توجه دارند.
- گیلیگان: پسران و دختران از معیارهای اخلاقی متفاوتی استفاده می‌کنند در حالی که استدلال‌های اخلاقی پسران، بیشتر بر حقوق فردی افراد تأکید دارد ولی استدلالهای اخلاقی دختران بر مسئولیت‌پذیری فرد در قبال دیگران متمرکز است. به همین دلیل، دختران در پاسخگویی به معماهای اخلاقی، بیشتر بر رعایت حال دیگران و فداکاری تأکید دارند تا بر حقوق فردی و احترام به قانون.



محدودیت های نظری و روش شناختی دیدگاه کلبرگ

□ مهم‌ترین انتقاد: کلبرگ بر استدلال اخلاقی تأکید دارد نه بر رفتارهای واقعی، چه بسا افراد متعلق به مراحل مختلف استدلال اخلاقی، رفتاری مشابه یا اینکه افراد متعلق به یک مرحله، در موقعیتهای مختلف، رفتارهای متفاوتی داشته باشند.

در مطالعه کلاسیک هارت شورن و می (۱۹۶۸) کودکان سینین مختلف با موقعیتهایی برای تقلب و دزدی مواجه شدند، به نوعی که مطمئن باشند دستگیر نمی‌شوند؛ در نتیجه، تعداد بسیار کمی از دانش‌آموزان دزدی و تقلب نکردند و تعداد کمی از آنها در کلیه موارد دزدی و تقلب کردند. این مطالعه نشان داد که رفتارهای اخلاقی از قوانین ساده‌ای پیروی نمی‌کنند، بلکه از پیچیدگی خاصی برخوردارند.

محدودیت های نظری و روش شناختی دیدگاه کلبرگ

- رست: انتقاد بر مبانی روش شناختی نظریه کالبرگ.
- رست و همفکران او در پی دستیابی به روشی عینی و قابل اعتمادتر برای سنجش قضاوت‌های اخلاقی برآمدند، روشی که در مقایسه با روش کلبرگ وقت کمتری طلب کند و نمره‌گذاری آن نیز ساده‌تر باشد. این آزمون عینی برای اندازه‌گیری سطوح مختلف رشد اخلاقی به نام آزمون تبیین مسائل تهیه شد و شامل شش داستان مشتمل بر معماهای اخلاقی است (رست و همکاران، ۱۹۷۴).
- بعضی از همفکران رست بر این باورند که معماهای کلبرگ، بیشتر بر خانواده و صاحبان قدرت متمرکز است و با آنچه که کودکان و نوجوانان در زندگی روزمره خود تجربه می‌کنند، هماهنگی ندارد. یکی از محققان از نوجوانان درخواست می‌کند تا داستانهایی راجع به مسائل اخلاقی مورد نظر خود بنویسند. مسائلی که نوجوانان مطرح کردند - علاوه بر آنچه کلبرگ عنوان کرده است - دوستان، آشنایان، مدرسه و موارد دیگر را نیز شامل می‌شود.

از نظریه تا عمل

- پیازه اعتقادی به کسب منفعتانه ارزشها ندارد. در این دیدگاه کودکان و نوجوانان باید به طور فعال با مسائل درگیر شوند؛ در غیر این صورت، برداشتی سطحی و طوطیوار از قوانین و از خوب و بد به دست می‌آورند. همچنین، آنها باید به روابط مبتنی بر احترام متقابل و همدلی با دیگران برسند و در ارتباط با همسالان، عملاً خود مسائل را شناسایی کنند، به راه حلها بیندیشند و تواناییهای خود را ارزیابی کنند. براساس نظریه پیازه، ارتباط کودک و نوجوان با همسالان، موجب ایجاد همدلی با دیگران، از بین رفتن خودمحوری و درک ضرورت قانون و نظم می‌شود.
- با توجه به اینکه تربیت اخلاقی باید با تأکید بر سطح تحول شناختی کودک و نوجوان صورت گیرد ولی قبل از تمیزِ خوب و بد امری، تشویق کودک به انجام عمل اخلاقی و تکرار آن به منظور دستیابی به ارزشها درونی شده، جزء لاینفک تربیت اخلاقی است.

از نظریه تا عمل

- دیدگاه شناختی با تأکید بر مرحله‌ای بودن تحول اخلاقی و مفهوم آمادگی برای درونی کردن ارزشها تأکید می‌کند که یکی از مفاهیم اساسی این نظریه است. در این دیدگاه، هر مرحله، محدودیتها، نکات قوت و زبان خاص خود را دارد که باید از آنها در تربیت اخلاقی کودک و نوجوان سود جست.
- روان‌شناسان شناختی: دستیابی به مراحل بالاتر اخلاقی، تنها منوط به تحول شناختی فرد نیست، بلکه قرار گرفتن در موقعیت‌های طبیعی، حل مسائل اجتماعی و اخلاقی و اندیشیدن فعالانه درباره آنهاست که موجب درونی شدن ارزشها می‌شود.
- فراهم کردن محیط آزاد در کلاس درس، تشویق دانش‌آموزان به بحث گروهی، توجه به عقاید دانش‌آموزان، کمک به آنها در جمع‌بندی مطالب و مشارکت فعالانه آنها در حل مسائل اخلاقی از مهم‌ترین ابزارهای معلمان در کمک به رشد قضاوت‌های اخلاقی دانش‌آموزان است.

از نظریه تا عمل

به نظر کلبرگ از سه طریق می‌توان بر تفکر اخلاقی دانشآموزان تأثیر گذاشت:

۱. مواجه ساختن دانشآموزان با استدلالهای سطوح بالاتر.
۲. مواجه ساختن دانشآموزان با شرایطی که ساختار جاری ذهنی کودک و نوجوان را با مسائل و تناقضهایی مواجه سازد و زمینه نارضایتی او را از سطح موجود فراهم آورد.
۳. ایجاد جوی از مقابله و مبادله به نحوی که دو شرط بالا ترکیب شوند و نظریات اخلاقی متعارض به سبکی آزاد مقایسه گردند.

لارنس کلبرگ در رشد اخلاقی به محیطی تأکید می‌کند که در آن بحث آزاد و جستجوگری حاکم است. او معتقد است کلاس درس و در صورت امکان مدرسه، باید به صورت جامعه عادلانه‌ای باشد که زمینه را برای تحول اخلاقی و تکوین عدالت فراهم آورد (کلبرگ، ۱۹۸۱).

تکالیف یادگیری

- دیدگاه های مختلف در زمینه ابعاد رشد را مطالعه و در قالب یک جدول مقایسه ای شباخت ها و تفات های دیدگاه ها را گزارش نماید.

نمونه سوالات

۱. بر اساس نظریه اریکسون کودک در کدام مرحله تحول روانی برای اولین بار با اجراء‌های اجتماعی روبرو می‌شود؟

- الف) ابتکار ب) اعتقاد ج) استقلال عمل د) پدیدآورندگی

۲. در نظریه اریکسون دوره کمال یا شکفتگی در مقابل یاس و نومیدی مربوط به کدام دوره است؟

- الف) اوایل بزرگسالی ب) پیری ج) جوانی د) میانسالی

۳. مرحله مردم گریزی و مردم آمیزی در نظام اریکسون با چه دوره ایی در زندگی مطابقت دارد؟

الف) کودکی ب) نوجوانی ج) جوانی د) پیری

۴. به اعتقاد اریکسون نوجوانی موفق به کسب هویت یکپارچه میشود که قبل از شروع دوره نوجوانی صفت.....را کسب کرده باشد.

الف) اعتماد ب) اراده ج) وفاداری د) بحران

۵. طبق نظریه اریکسون کودک در مرحله ابتکار با کدام بحران روانی-اجتماعی رویرو میشود؟

الف) احساس حقارت ج) احساس عدم اعتماد
ب) احساس تردید و شرم د) احساس گناه

۶. به استناد نظریه اریکسون خطر عمده ایی که کودکان ۱۱-۶ سال را تهدید میکند احساس..... است.

الف) حقارت ب) گناه ج) وابستگی د) عدم اعتماد

۷. از دیدگاه کلبرگ این سطح از اخلاق نشانه رسیدن به اخلاق واقعی است؟

الف) متعارف ب) پیش اخلاقی ج) عرفی د) قراردادی

۸. در نظریه کلبرگ کدامیک از زمینه ها مورد ارزیابی قرار نمی گیرد؟

الف) نیات ب) انگیزه ها ج) عملکرد اخلاقی د) قضاوت اخلاقی

۹. نظریه رشد اخلاقی کلبرگ به کدام نظریه شباهت بیشتری دارد؟

- الف) پیازه ب) فروید ج) آنا فروید د) اریکسون

۱۰. از دیدگاه اخلاقی کلبرگ در این سطح اخلاقی اطاعت از قوانین برای حفظ نظم اجتماعی جامعه است؟

- الف) پیش اخلاقی ب) قراردادی ج) پس قراردادی د) ناپیروی

سوالات تشریحی

۱. چهار تا پنج سالگی در نظریه اریکسون و فروید بیان کننده کدام مرحله است؟
۲. نظریه مارسیا در رابطه با کدام مبحث رشد صحبت کرده است؟
۳. قضاوت‌های اخلاقی کلبرگ و پیاژه را باهم مقایسه کنید؟
۴. فردی که شلخته و خسیس باشد در کدام مرحله از مراحل فروید ثبیت شده است؟
۵. مرحله ادبی معادل کدام مرحله در نظریه اریکسون است؟

پاسخنامه

شماره سوال	پاسخ
۱	الف
۲	ب
۳	ج
۴	ج
۵	د
۶	الف
۷	د
۸	ج
۹	الف
۱۰	ب